

Czym jest kicz, a czym arcydzieło?

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Danielle Steel, *Dary losu*, Warszawa 2010, s. 19–20.
- Źródło: Piotr Sarzyński, *Kicz jest wszechobecny: nie tylko w sztuce*, „Polityka”, nr 52/53.2016.
- Źródło: Czesław Miłosz, *Dar*, [w:] *Wiersze wszystkie*, Kraków 2011, s. 630.

Czym jest kicz, a czym arcydzieło?

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czym jest dzieło sztuki? Co sprawia, że pewne ludzkie wytwory uznajemy za estetycznie wartościowe, a innym odmawiamy wartości? Czy istnieje sztuka wysoka i niska, czy tylko – wartościowa i bezwartościowa? Czym jest kicz, a czym arcydzieło? To trudne i zasadnicze pytania dotyczące oceny przedmiotów artystycznych, w tym utworów literackich. Zagadnienia wartości estetycznych, dzieła sztuki, roli odbiorcy w ujawnieniu się tych wartości rozważał chociażby polski filozof Roman Ingarden (1893 – 1970). Jego teorię można zastosować także do analizy zagadnienia kiczu i arcydzieła.

Twoje cele

- Wyjaśnisz różnice pomiędzy kulturą wysoką a popularną.
- Omówisz cechy kiczu i arcydzieła.
- Wskażesz charakterystyczne cechy kiczu na podstawie wybranych tekstów kultury.

Przeczytaj

Kultura wysoka i popularna

Kultura w szerokim rozumieniu to ogół wszystkich wytworów człowieka – materialnych i niematerialnych (zachowań, idei, instytucji, wartości). W wąskim znaczeniu jest utożsamiana ze sztuką – to wszystkie produkty ludzkie wytworzone w celu wywołania u odbiorcy przeżycia estetycznego i doznania piękna – niezwiązanego bezpośrednio z praktycznym aspektem życia. Na pograniczu sztuki znajdują się zaś te przedmioty, które posiadają także – poza innymi funkcjami – funkcję estetyczną. Zalicza się je do dziedziny sztuki użytkowej. W odróżnieniu od dzieł sztuki, w przypadku których funkcja estetyczna jest podstawowa, mają one charakter powtarzalny i silnie konwencjonalny (opierają się na ustalonym schemacie), a czasem nawet produkowane są seryjnie.

Niektóre wytwory estetyczne łączą elementy różnych sztuk, np. komiks – literaturę i sztuki plastyczne, musical – muzykę i teatr. Sztukę możemy także dzielić ze względu na jej odbiorców. Jeżeli jest adresowana do znawców, koneserów, ludzi wykształconych lub zainteresowanych daną dziedziną twórczości, mówimy o sztuce wysokiej. Natomiast jeżeli jest kierowana do szerokiej publiczności, do przeciętnego odbiorcy, to wówczas określa się ją jako popularną.

Christian Kröner, *Rykowisko*, 1876

Jeleń na rykowisku to motyw malarski uważany za synonim kiczu.

Źródło: Christian Kröner, *Rykowisko*.

Pewne gatunki sztuki mają swoje miejsce tylko w jednym z tych obszarów, np. opera jest adresowana do jej znawców, komiks zaś ma zawsze szeroki krąg odbiorców. Powieści czy dzieła malarskie mogą występować zarówno w odmianie sztuki wysokiej, jak i popularnej.

Krąg odbiorców przesądza wówczas o jakości estetycznej artefaktów, czyli o ich właściwościach, które wpływają na odbiór dzieła. W przypadku kultury wysokiej są to jakości bardziej złożone, dyskretne, wyrafinowane; w przypadku sztuki popularnej, odpowiednio – prostsze, wyrazistsze, mniej wyszukane. Nie oznacza to jednak, że dzieła sztuki popularnej są pozbawione [wartości estetycznej](#). Mają one jedynie inne ukształtowanie i są łatwiejsze w odbiorze. Nie oznacza to również, że sztuka popularna nie jest doceniana przez jej znawców i miłośników. Czasami zresztą granica między sztuką wysoką i popularną okazuje się nieostra.

((Piotr Sarzyński

Kicz jest wszechobecny: nie tylko w sztuce

Kicz jest jak wirus. Nie tylko anektuje wszelkie obszary, do których można przypisać kategorię złego lub dobrego smaku, ale błyskawicznie się na nich namnaża, zatruwając tandetą i miałkością.

[...]

Dziś kicz nas otacza. Paradoksem jest to, że najsilniej próbuje się przed nim bronić jego matecznik, czyli kultura. Niestety, najczęściej ponosząc porażki – w starciach kina autorskiego z podszytym tanim sentymentalizmem kinem rodzinnym, muzyki awangardowej z disco polo, sztuki [progresywnej](#) z bogoojczyźnianą. Paradoksem jeszcze większym jest fakt, że najbardziej ambitne próby oporu pojawiają się w obszarach, które tradycyjnie z kiczem się kojarzyły, jak komiks, gry komputerowe, kryminały, a nawet filmowe seriale, choć w tym ostatnim przypadku ciągle głównie w wersjach importowanych.

Poza sferą artystyczną zły smak i brak gustu hulają już na całego. Zalewają nas formy estetycznie miałkie, pozbawione oryginalności, konwencjonalne, efekciarskie. I treści tworzone pod publiczność, sprawnie grające na emocjach, [demagogiczne](#). Widać to w architekturze, najlepiej pod postacią tzw. retrowersji, czyli naśladowania historii; w pseudodworkach, podrasowanych na ludowe karczmach, ociekających złotą farbą hotelach, domach weselnych udających [eklektyczne](#) pałace oraz w postmodernistycznych kamieniczkach udających starsze niż są.

Widać ów kicz w polityce przestrzennej miast, zazwyczaj dających inwestycyjne pierwszeństwo multimedialnej fontannie nad estetycznymi formami służącymi wypoczynkowi i spotkaniom. Widać nawet w przydomowych ogródkach, już niekoniecznie w postaci ogrodowych krasnali, ale na pewno w postaci betonowych ogrodzeń i rzędów równo posadzonych tui.

Źródło: Piotr Sarzyński, *Kicz jest wszechobecny: nie tylko w sztuce*, „Polityka”, nr 52/53.2016.

Twórca przy pracy

Źródło: Lobo Pop Art, dostępny w internecie: Flickr, licencja: CC BY 2.0.

Słownik

arcydzieło

(łac. *archi* – pierwszy człon wyrazów złożonych oznaczający pierwszeństwo, przewodnictwo) – dzieło zawierające wartości artystyczne na najwyższym poziomie, dające możliwość głębokiego przeżycia estetycznego

kicz

(niem. *Kitsch* – lichota, tandeta) – wytwór o funkcji estetycznej, pozbawiony wartości artystycznych, niedający podstaw do przeżycia estetycznego

kultura

(łac. *colere* – uprawa, dbać, pielęgnować, kształcenie) – wieloznaczny termin, który definiowany jest w zależności od kontekstu. Początkowo odnosił się on do uprawy roli – łac. *cultus agri* („uprawa roli”). Obecnie oznacza m.in. materialną i umysłową działalność

społeczeństw oraz jej wytwory; społeczeństwo rozpatrywane ze względu na jego dorobek materialny i umysłowy; odpowiednio wysoki poziom rozwoju społeczeństwa w jakimś zakresie; umiejętność obcowania z ludźmi

wartości artystyczne dzieła

wartości intelektualnie i emocjonalnie bliskie twórcy dzieła przełożone przez niego na język tego dzieła

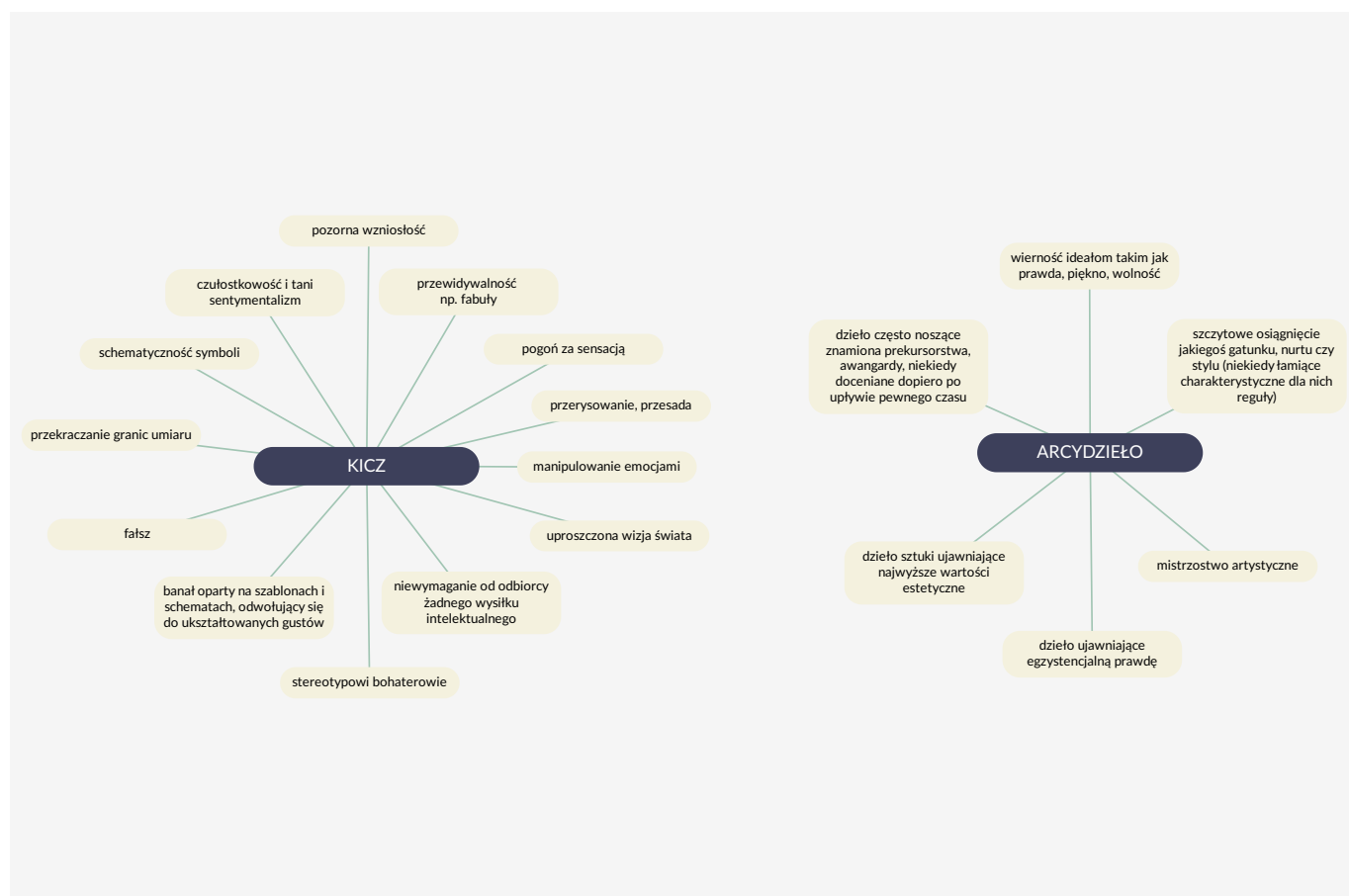
wartości estetyczne dzieła

wartości dzieła sztuki, które ujawniają się podczas percepcji (odbioru) tego dzieła

Mapa myśli

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą myśli, a następnie uzupełnij ją tytułami utworów, które twoim zdaniem reprezentują cechy kiczu lub arcydzieła.

Różnice między kiczem a arcydziełem

Polecenie 2

Opierając się na informacjach zawartych w mapie myśli, sformułuj argumenty do dyskusji na temat: czy warto walczyć z kiczem.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz poprawne zakończenia zdania. Sztukę charakteryzuje m.in. to, że...

☐ jej celem jest poszukiwanie prawdy.

☐ powinna być praktyczna.

☐ jest wytworem człowieka.

Ćwiczenie 2

Sztuce wysokiej i popularnej przyporządkuj odpowiednie własności.

sztuka wysoka

jej celem jest przede wszystkim rozrywka

treści łatwe w odbiorze

wąski krąg odbiorców

wyrafinowane treści

provokowanie odbiorcy do wysiłku intelektualnego

szeroki krąg odbiorców

sztuka popularna

Ćwiczenie 3

Kolorem zielonym oznacz właściwości arcydzieła, a kolorem czerwonym właściwości kiczu.

☐ zielony

☐ czerwony

zamiar estetyczny

dzieło sztuki

brak wartości artystycznych

brak przeżycia estetycznego

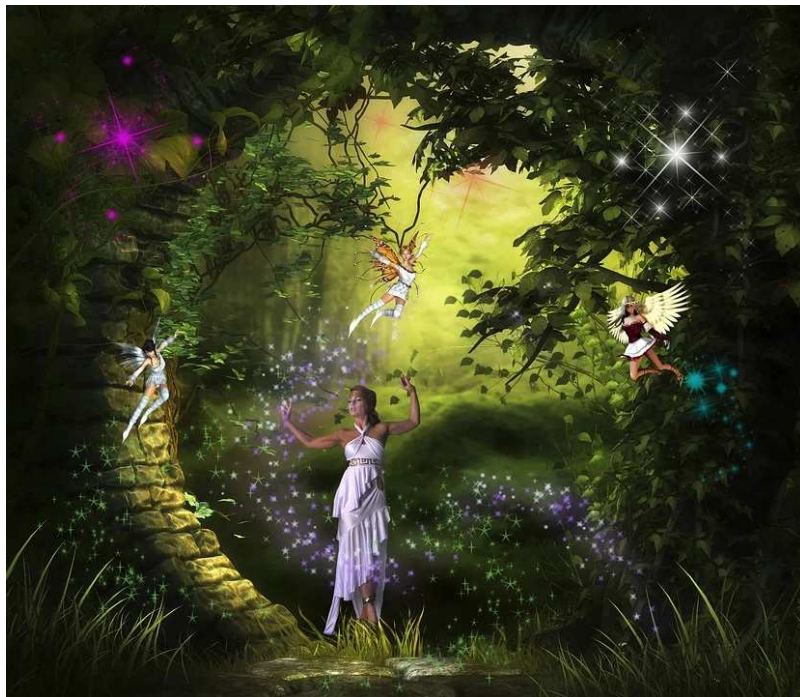
wartości artystyczne

doznanie estetyczne

Ćwiczenie 4

Na podstawie informacji zawartych w bloku tekstowym i multimedium ustal, czy poniższa reprodukcja nosi cechy kiczu, czy dzieła sztuki. Sformułuj argumenty do dyskusji.

Tekst do ćwiczeń 5. i 6.
Danielle Steel

“Dary losu

Sara siedziała w salonie [...], gdy Everett Carson meldował się w hotelu. Pochodził z Montany i wciąż bardzo przypominał kowboja, którym był w młodości. Dobrze zbudowany, wysoki mężczyzna – ponad metr dziewięćdziesiąt wzrostu – miał odrobinę za długie, potargane włosy. Nosił dżinsy, białą koszulkę i buty, które nazywał swoimi szczęśliwymi kowbojkami: stare, zdarte, wygodne, uszyte z czarnej krokodylej skóry. Cenił je ponad wszystko i zamierzał nawet włożyć te buty do smokingu wypożyczonego na dzisiejszy wieczór.

Gdy pokazała w holu swoją legitymację prasową, recepcjonistka powiedziała z uśmiechem, że się go spodziewali. [...] Dziś przyjechał tu, by zrelacjonować bal dla pisma „Scoop”, hollywoodzkiego brukowca. [...] Do tej pory przez wiele lat jeździł do miejsc ogarniętych wojną jako korespondent Associated Press. Po rozstaniu z agencją i rocznym urlopie potrzebował roboty, więc wziął, co się nadarzyło. Przez pierwsze trzy tygodnie zdążył obskoczyć trzy koncerty rockowe, jedno hollywoodzkie wesele i jeden bal charytatywny. Ten był długi. I coraz lepiej rozumiał, że to nie jego bajka. W smokingu czuł się jak kelner. Naprawdę tęsknił za spartańskimi warunkami, do jakich przywykł podczas swoich dwudziestu dziewięciu lat pracy dla Associated Press.

[...]

Z lodówki w minibarku wyjął butelkę lemoniady, otworzył ją i pociągnął łyk. Pokój miał widok na budynek po drugiej stronie ulicy, wewnątrz było nieskazitelnie czyste i tak cholernie eleganckie. Everett tęsknił za odgłosami i zapachami zapluskwionych hotelików, w których sypiał przez trzydzieści lat, za smrodem biedy w bocznych uliczkach New Delhi, za wszystkimi tymi egzotycznymi miejscami, po których kiedyś się tułał.

Źródło: Danielle Steel, *Dary losu*, Warszawa 2010, s. 19–20.

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z zamieszczonym powyżej fragmentem powieści Danielle Steel *Dary losu*, a następnie wskaż stereotypy, do których się odwołuje.

Ćwiczenie 6

Zaznacz wszystkie cechy, które charakteryzują przytoczony fragment powieści Danielle Steel. Jakie wnioski nasuwają ci się na tej podstawie?

☐ mistrzostwo artystyczne

☐ dzieło noszące znamiona awangardy, prekursorstwa

☐ dzieło ujawniające egzystencjalną prawdę

☐ banał oparty na szablonach

☐ odwołanie do ukształtowanych gustów

☐ stereotypowy bohater

☐ uproszczona wizja świata

☐ niewymaganie od odbiorcy wysiłku intelektualnego

Tekst do ćwiczeń

((Czesław Miłosz

Dar

Dzień taki szczęśliwy.

Mgła opadła wcześniej, pracowałem w ogrodzie. Kolibry przystawały

nad kwiatem kaprifolium.

Nie było na ziemi rzeczy, którą chciałbym mieć.

Nie znałem nikogo, komu warto byłoby zazdrościć.

Co przydarzyło się złego, zapomniałem.

Nie wstydziłem się myśleć, że byłem, kim jestem.

Nie czułem w ciele żadnego bólu.

Prostując się, widziałem niebieskie morze i żagle.

Berkeley, 1971

Źródło: Czesław Miłosz, *Dar*, [w:] *Wiersze wszystkie*, Kraków 2011, s. 630.

Ćwiczenie 7

Z pierwszych trzech wersów wiersza *Dar* Czesława Miłosza wypisz elementy harmonijnej wizji świata.

W odniesieniu do fragmentu wiersza Miłosza, zacytowanego w ćw. 7., przygotuj argumenty do dyskusji na temat: „Harmonia natury może być lekarstwem na kicz”. Możesz odwołać się do zamieszczonych poniżej ilustracji.

Kaprifolium (wiciokrzew przewiercień)

Koliber

Jeleń i polne kwiaty

Kolibier na tle zachodzącego słońca

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Dla nauczyciela

Autor: Justyna Mroczkowska-Lepka

Przedmiot: Język polski

Temat: Czym jest kicz, a czym arcydzieło?

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;
- 2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;
- 6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;
- 7) odróżnia dzieła kultury wysokiej od tekstów kultury popularnej, stosuje kryteria pozwalające odróżnić arcydzieło od kiczu.

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- 3) rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia różnice pomiędzy kulturą wysoką a popularną,
- omawia cechy kiczu i arcydzieła,
- wskazuje charakterystyczne cechy kiczu na podstawie wybranych tekstów kultury.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- burza mózgów;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przygotowanie do zajęć. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Czym jest kicz, a czym arcydzieło?”. Prosi uczestników zajęć o przygotowanie przykładów utworów z różnych dziedzin kultury (np. literatura, architektura, muzyka, sztuki graficzne), które ich zdaniem noszą znamiona kiczu.

Faza wprowadzająca:

1. Wyświetlenie na tablicy tematu i celów zajęć oraz wspólne z uczniami ustalenie kryteriów sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: nauczyciel pyta: czym jest według was kicz? Jakie są jego wyznaczniki?
Uczniowie, wykorzystując metodę burzy mózgów oraz przykłady tekstów kultury, które

przygotowali, ustalają definicję kiczu. Na tablicy powstaje notatka na ten temat w formie mapy myśli, którą uczniowie przerysowują do zeszytów.

Faza realizacyjna:

1. Prowadzący wyświetla multimediu, czyli mapę myśli. Uczniowie sprawdzają, które cechy kiczu ustalone przez nich wcześniej zostały ujęte w mapie myśli. Dyskutują na ten temat. Nauczyciel poleca, by uczniowie, w parach, wykonali polecenie 1 i 2 towarzyszące mapie myśli. Następnie prosi kilka wybranych osób, by przedstawiły propozycje odpowiedzi.
2. Uczniowie dzielą się na 6 grup i przystępują do rozwiązywania ćwiczeń. Grupy 1-3 wykonują ćwiczenia 1-3 oraz ćwiczenia 5. i 6. Grupy 4-6 wykonują ćwiczenia 1.-3. oraz 7. i 8. Po upływie ustalonego czasu grupy 1-3 łączą się w jeden zespół, a grupy 4-6 w drugi. Nauczyciel zadaje pytanie: Czy tekst, z którym pracowaliście (fragment *Darów losu* Danielle Steel lub wiersz *Dar* Czesława Miłosza), nosi cechy kiczu czy arcydzieła? Co o tym świadczy? Uczniowie dyskutują, a następnie dzielą się swoimi opiniami na forum klasy. Nauczyciel moderuje ich dyskusję.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel odczytuje polecenie z ćwiczenia 4 z sekcji „Sprawdź się”: Na podstawie informacji zawartych w bloku tekstowym i multimediu ustal, czy poniższa reprodukcja nosi cechy kiczu, czy dzieła sztuki. Sformułuj argumenty do dyskusji. Uczniowie pracują indywidualnie, a następnie przeprowadzają krótką dyskusję, która jest podsumowaniem lekcji.

Praca domowa:

1. Napisz tekst argumentacyjny na temat: Harmonia natury może być lekarstwem na kicz. Twoja praca powinna się składać ze 150 słów.

Materiały pomocnicze:

- Piotr Sarzyński, *Kicz jest wszechobecny*, „Polityka” 2016, nr 52/53.
- Zygmunt Bauman, *Kultura w płynnej nowoczesności*, Warszawa 2013.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimediu „Mapa myśli” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.